

Ontologie jako věda o „jsoucím“

Pokud chápeme „ontologii“ jako (filosofickou) vědu o „jsoucím“ jakožto jsoucím (s odkazem na výměr na počátku 4. knihy Aristotelovy Metafyziky), musíme z jejího oboru vyloučit „bytí“, zajisté opět pokud je nechceme (mylně) chápat jako jsoucí resp. „jsoucno“ (byť nejvyšší či nekonečné apod.). Ale proč nemůžeme „bytí“ chápat jako nějaké zvláštní, mimořádné „jsoucno“? Proč nemůžeme říci, že „bytí jest“? Heidegger uvádí jako argument (spíše ad hominum) analogii: tak, jako o chůzi nemůžeme říci, že ona sama chodí (ačkoli všemu, co „chodí“, je společná právě ona „chůze“), nemůžeme říci ani o bytí, že „jest“, i když všemu, co „jest“, je společné právě „bytí“. Po mém soudu toto přirovnání, tato paralela kulhá, neboť už dlouho se ve filosofické tradici rozlišuje mezi „jsoucností“ a „bytím“ (i když různí myslitelé tyto termíny vymezují různě a nikoli jednotně). V každém případě je třeba při užívání uvedených termínů pracovat s přesně vymezenými významy. Již od dob starých Eleatů (a tedy od Parmenida) se traduje výrok resp. myšlenka Parmenidovi připisovaná, totiž že vskutku (vpravdě) jsoucí „vždy jest“, a že „nikdy nebylo, nikdy nebude“ – tedy že je pouze aktuální a v této své aktualitě celé, úplné (a zároveň neměnné, pokud je to vůbec třeba říkat, když byl takto de facto zrušen čas). Je to základ všech pozdějších tzv. substančních metafyzik, v nichž vše, co bylo v pohybu nebo bylo podrobena změně, bylo ne-li docela popřeno, alespoň odsunuto stranou, na vedlejší kolej, na nižší rovinu „skutečností“ – bylo tedy nižší, odvozenou, druhořadou „skutečností“ (ne-li pseudoskutečností). To bylo pak důvodem, proč „bytí“ (řecky TO EINAI) bylo zejména ve středověku chápáno jako vyšší, ba dokonce to nejvyšší „jsoucno“, i když v jakémsi nedůstojném kompromisu byly proměny a proměnlivé „skutečnosti“ přece jen nějak akceptovány, ale pouze za předpokladu, že ony změny se týkaly jen něčeho okrajového, méně důležitého, povrchu a vzhledu, a když – opět v duchu Aristotelově – byly připuštěny pouze tam, kde byl k dispozici neměnný základ, „substrát“, „substance“ (to, co stojí pod, původně řecky HYPOSTASIS, eventuelně HYPOKEIMENON = to, co leží pod, ovšem v tomto případě původně v kontextu gramatickém; už překlady do latiny nápodobou řecké etymologie byly plny nejasností a vnitřních napětí až rozporností – viz subiectum a později obiectum s onou charakteristickou dvojnámností, spočívající v odvozování buď od iacio nebo od iaceo). Takže vlastně rozhodující je naše chápání plnohodnotného slovesa „býti“ a jeho tvarů, tedy také „jest“ a „jsoucí“: buď můžeme mít na mysli: právě teď aktuálně jsoucí (a tím i vždycky před někým a pro někoho, kdo je vlastně rozhodující pro to, co je to ono „právě „zde a teď“), anebo můžeme mít na mysli „jsoucí“ ve smyslu „žijící“, tj. časově rozlehlé „jest“, která má vždycky buď nějaké své „bylo“, nebo nějaké své „bude“, eventuelně – většinou – obojí. A právě pro takovéto „jest“ v čase si vyhradíme termín „bytí“.

(Písek, 080205-2.)